

Jeroen de Valk

**‘Hé vogel,
wanneer spelen we weer?’**

HET MUZIKALE LEVEN VAN
JOHN ENGELS

van gennep
amsterdam

Inhoud

Inleiding 7

HOOFDSTUK 1 | Op schoot bij Coleman Hawkins
De jeugdjaren 12

HOOFDSTUK 2 | Stampot om middernacht
Nachten op Scheveningen en in de Amerikaanse zones 33

HOOFDSTUK 3 | Het conservatorium aan de Wagenstraat
De Sheherazade, de club waar iedereen kwam 53

HOOFDSTUK 4 | Een uur voelt als tien minuten
Over Ramses, Louis, Boy, Ray Brown en Jezustempo's 72

HOOFDSTUK 5 | 'Een natuurtalent bij de gratie Gods'
Muzikanten aan het woord: Jacques Schols en Louis van Dijk 91

HOOFDSTUK 6 | Djannie Ienkels! Djannie Ienkels!
Persoonlijke herinneringen van de auteur 102

HOOFDSTUK 7 | De brushes van Elvin Jones tegen kiespijn
Collega's aan het woord: Pierre Courbois en Eric Ineke 117

HOOFDSTUK 8 | She was too good to me | *Erika* 127

HOOFDSTUK 9 | 'Een vogel van een andere planeet'
De wereld rond met Chet, Mel Lewis en de Mingus Dynasty 139

HOOFDSTUK 10 | 'Simsalabim, und weg ist die Schallplatte'
*Muzikanten aan het woord: Jarmo Hoogendijk, Benjamin Herman
en Fay Claassen* 153

HOOFDSTUK 11 | Steeds op zoek naar die magie
Het Barnicle Bill Trio... en verder 165

Noten 177

Hoofdstuk I

Op schoot bij Coleman Hawkins

De jeugdjaren

Hij hoorde tot de ‘goden’ van de vooroorlogse jazz en lichte muziek in de stad Groningen; daar waren violist Benny Behr en violist / trompettist Sem Nijveen het over eens, vele jaren later. De bevriende veteranen hadden het over Jan Engels, ‘een kanon van een drummer’. “Als je daarmee mocht spelen...”, begon de één, waarop de ander aanvulde: “... dan had je iets bereikt.”

Nijveen had de eer met Jan samen te spelen in Astoria, een verdwenen zaak met een aanzienlijke reputatie in het Noorden. De band heette The Blue Lyres en de drummer was niet alleen een perfecte professional en een onberispelijke jongeman in smoking, hij zorgde ook voor vermaak. Het was een tijd waarin musici als vanzelfsprekend tevens entertainers waren en de grens tussen ‘echte’ jazz en lichte muziek niet scherp werd getrokken. Tot zijn vaste acts behoorde

een rondgang door de zaak waarbij alles als trommel kon dienen. Nijveen: “Dan ging-ie achter de drums weg, liep de hele zaak door, sloeg op alles en bleef maar doorgaan. Toen al. Dan spreek ik dus van 1935. Hij smeerde zijn haar in...”

Behr: “... met schoensmeer!”

Nijveen: “En dan ’s avonds begon-ie te transpireren en dan liep die rommel in z’n boord!”¹

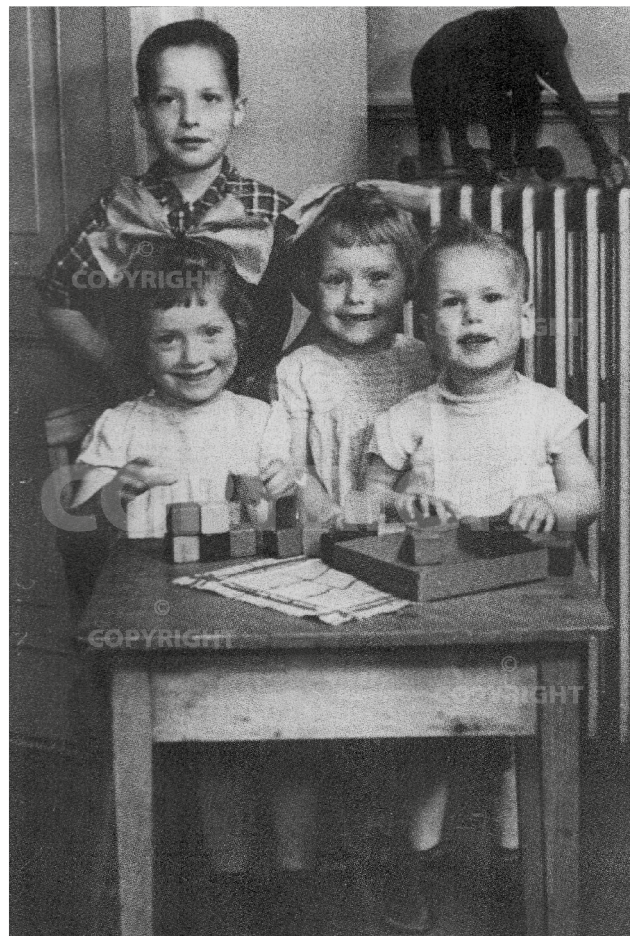
De keuze van Jan Engels (1913 – 1986) voor schoensmeer in plaats van haarverf was legendarisch in de letterlijke zin van het woord. Want volgens John, zijn oudste kind, gebruikte Jan pas schoensmeer in de oorlogsjaren, later dus.

John: “Ze noemden hem King Erdal, naar het merk schoensmeer dat hij in z’n haar deed om het pikzwart en glimmend te maken. Dat was in de oorlog, toen er geen haarverf te krijgen was.”

Jan Engels nam gaarne collega’s in de maling. John: “We zaten een tijd met het hele gezin in Valkenburg, waar mijn vader speelde met het orkest van Eddy Meenk. Die had als zanger, trompettist en entertainer een grote reputatie opgebouwd met The Ramblers en was voor zichzelf begonnen. Eddy Meenk had last van haaruitval en verborg dat zorgvuldig onder een pruik. Elke avond speelde hij een populair liedje op de trompet, dat vonden de mensen geweldig en dan keek iedereen naar hem. Maar op een avond had mijn vader een

Orkestleider/trompettist Eddy Meenk, violist/saxofonist Jascha Trabsky, een ongeïdentificeerde muzikant en John Engels Sr, 1937 of 1938. *Collectie John Engels.*

De eerste vier van de dertien kinderen van Jan/John Engels senior en Antje Engels-Mook: Albert Jan/John junior (boven), daaronder vanaf links Ankie, Marga en Benny. Ca 1941, Den Haag. *Collectie John Engels.*

vishengel meegenomen die hij, midden in dat liedje, vanachter het slagwerk langzaam liet neerdalen tot hij die pruik er af viste. Stond Eddy Meenk daar met een kale kop.

“Er zat een keer een scheur in zijn snaredrum, maar dat zag je niet zo in het donker. Hij liet iemand anders meespelen en die ging natuurlijk al na één tik door het vel heen. Mijn vader riep ontsteld: ‘Daar gáát m’n snaredrum!’ En toen moest die andere drummer betalen. Zodra die zijn hielen had gelicht, schoof mijn vader een kartonnetje over die scheur en speelde rustig door.”

Jan was ook vermaard om zijn aldoor uitdijende kinderschare. Hij werd uiteindelijk vader van dertien kinderen, van wie er nu dit boek wordt geschreven nog elf in leven zijn. Het kostte hem moeite om zich al die namen te herinneren. John: “Collega’s zeiden wel eens: ‘Jan, je krijgt 25 gulden als je de namen van al je kinderen kunt opnoemen, in de juiste volgorde.’ Maar dan vergat hij er altijd eentje, hij was er altijd eentje kwijt.”

Waarom kreeg hij dertien kinderen, in de crisistijd? John: “Dat weet ik ook niet. Veel gezinnen waren gewoon groot, je keek daar niet van op. Een zus van mijn vader had achttien kinderen. Je had van die grote rooms-katholieke gezinnen in die tijd. Maar wij waren protestants van huis uit.”

Nog vóór de Tweede Wereldoorlog nam Jan de artiestennaam John aan. De orkestjes waarin hij speelde, hadden al Amerikaanse namen, en dus werd Jan John. Het barstte in de wereld van de muziek en de

Albert Jan, de latere John junior, op ca. vijfjarige leeftijd. Den Haag, ca. 1941. Collectie John Engels.

showbusiness van de Johns; Jan Meijer werd Johnny Meijer en Jan de Mol werd John de Mol. (We hebben het nu over de grootvader van Linda en John de Mol junior en de overgrootvader van acteur Johnny de Mol.) Beiden speelden accordeon en beiden werkten geregeld met de man die uiteindelijk John Engels senior werd.

Die toevoeging ‘senior’ kwam in zwang toen zijn oudste zoon Albert Jan de volgorde van zijn namen omdraaide, van Jan ook John maakte en vervolgens als John Engels junior zelf een reputatie als slagwerker verwierf. John junior: “Ik was eigenlijk genoemd naar mijn Oom Albert, die we Oom Appie of Oom Ab noemden. Ze riepen de hele tijd ‘hé Appie!’ naar mij. Dat was verwarrend.”

Albert Jan werd geboren in een Gronings ziekenhuis op 13 mei 1935; het jaar daarvoor waren John Senior en Antje Mook in het huwelijk getreden. Kort daarop verliet het prille gezinnetje de stad.

John: “We leken wel zigeuners. Mijn vader speelde dan weer hier, dan weer daar en in die eerste jaren ging het gezin mee. Na mijn geboorte heb ik maar een paar weken in Groningen gewoond; toen moest mijn vader ergens anders spelen en gingen we allemaal mee. Net

als het gezin van zijn broer, mijn Oom Ab. Die was ook drummer en zat ook in het vak. Oom Ab werkte uiteindelijk vooral in het Rotterdamse schnabbelcircuit.”

Het was geen sinecure om het grote gezin onderdak te bieden. “Als je in die tijd een engagement had van een paar weken of een paar maanden, werd je met je gezin ondergebracht in de buurt: op kamers, in pensions of in hotels. Meestal kwam mijn vader als eerste binnen met twee kindertjes. Mijn moeder smokkelde dan later de rest van de kinderen naar binnen. We zaten twee maanden in Apeldoorn, drie maanden weer ergens anders.... Zo kwamen we in alle steden van het land. Uiteindelijk ging dat niet meer en vonden we vast onderdak in een huisje aan de Bakhuizenstraat in Den Haag.

“Maar het was altijd gezellig. Voor mijn moeder was niets te veel. Er liepen altijd kinderen in en uit; dat viel mij nog meer op toen ik al niet meer thuis woonde en even kwam buurten in de Bakhuizenstraat. Ik vroeg me af: ‘Waar komen al die kinderen opeens vandaan?’ Bleken het kinderen van de burens te zijn; die mochten mee spelen en mee eten. Het was permanent open huis bij ons.

Pasfoto van slagwerker Ab Engels, oom van John junior, ca. jaren veertig. Collectie John Engels.

“Als mijn vader ver weg aan het spelen was, ging ik wel eens mee met mijn moeder naar het Zuidwal Ziekenhuis in Den Haag. Dan was er weer een kleintje op komst. Ik was toen al een tiener en kon haar als oudste zoon niet alleen laten gaan. Dan wachtte ik in de gang tot ik hoorde: ‘Je hebt er weer een broertje of een zusje bij!’ Daarna ging ik maar weer naar huis.”

Volgens Truus (1952), het jongste kind van John senior, bleef Antje Engels-Mook opgewekt. “Ze klaagde nooit over al die zwangerschappen, ook niet als je ernaar vroeg. Ze was een sterke én een zachte vrouw. Een grand lady, absoluut geen huissloof ondanks het vele dat ze aan haar hoofd had. Toen haar zoon Jan overleed, nam ze zijn kinderen erbij in huis. Jan was een goede operettezanger en had vier kinderen. Later zou ook Wim, mijn broer en haar zoon, jong overlijden. Alle musici die op bezoek kwamen, waren stapelgek op mijn moeder. We hadden vaak muzikanten over de vloer die na het werk nog even kwamen jammen tot zes uur de volgende ochtend. Tegen die tijd wilden de jongste kindertjes opstaan, dus je kunt wel nagaan hoe sterk mijn moeder was. Maar ze dronk dan ook geen druppel, net als mijn vader. Ze was van 1914, overleed op 13 december 2003 en was toen 89 jaar.”

Het grote gezin was krap gehuisvest, zacht uitgedrukt. Truus: “We hadden aan de Bakhuizenstraat een kleine woning met een uitbouw. Maar we woonden er allemaal en mijn vader gaf er ook nog les. Voor de kinderen was er één grote slaapkamer; daar stonden opklapbedden en stapelbedden. Er hing een gordijn in het midden;

aan de ene kant sliepen de meisjes, aan de andere kant de jongens. We vonden dat heel gewoon.”

John junior: “Pas kort voor haar overlijden vertelde mijn moeder dat ik geregeld bij de grote tenorsaxofonist Coleman Hawkins op schoot heb gezeten. Dat was waarschijnlijk in 1937; ik was een peuter van één of twee jaar oud en we logeerden boven het Negro Palace aan het Thorbeckeplein in Amsterdam. Hawkins werkte daar beneden met pianist Freddy Johnson en drummer Maurice van Kleef. Mijn vader speelde elders in de hoofdstad. Hawkins vond het wel leuk, zo’n Nederlands ventje. Ik speelde altijd met het zoontje van de eigenaar van Negro Palace; zo kwam dat contact tot stand.”

Vader Engels probeerde zo lang mogelijk te blijven werken gedurende de Tweede Wereldoorlog. Dat ging met vallen en opstaan. John: “Hij zat nog een tijd in het orkest van Boyd Bachman en probeerde daarna te blijven schnabbelen. Maar toen de kwamen de razzia’s; alle mannen werden opgehaald en afgevoerd om in Duitsland te gaan werken. Mijn vader lag verborgen onder een groot luik, waar we zand over hadden geveegd. We moesten de hond bij de burens onderbrengen, want die ging steeds naar dat luik, waar hij mijn vader kon ruiken. Uiteindelijk werkte mijn vader nog even in Berlijn met een paar orkesten, maar ik weet niet of hij dat deed uit vrije wil. Het was in ieder geval beter dan werken in de fabriek. Hij moest nog een keer vluchten uit die stad, bij een geallieerd bombardement. Wij hebben in die jaren echt honger geleden in Den Haag. In de hongerwinter aten we suikerbieten en tulpenbollen. Ik ging wel eens naar het Malieveld om aardappels te pikken.”

Na de bevrijding was er weer werk voor musici; véél werk zelfs, want de geallieerde troepen in Europa moesten worden vermaakt. John senior kwam goed aan de slag aangezien hij volgens zijn zoon ‘een enorme swinger’ was met een gave techniek. “Die techniek was hem met de paplepel ingegoten, want zijn vader, mijn grootvader dus, speelde al slagwerk in een harmonieorkest van het Leger des Heils in Groningen.”

Senior wilde absoluut niet dat ook maar één van zijn kinderen ‘in het vak’ zou gaan. Hij kon echter niet voorkomen dat vier van hen dat toch zouden doen. Ze lieten zich niet tegenhouden. “De Engelse ziekte! Het heilige vuur!” roept John keer op keer als zijn familie ter sprake komt. Albert Jan (de latere John junior), Rob en Truus

John Engels senior in het orkest van trompettist Kees van Dorsser.
Ca. 1946/'47. Foto Wouter van Gool/Collectie Nederlands Jazz Archief.

(het jongste kind) werden professioneel slagwerker en Jacques ging drummen in zijn vrije tijd. Ze zijn nog steeds actief. Benny werd basist, trok door heel Europa en vestigde zich als musicus, orkestleider en festivalorganisator in Zweden. Hij stopte een paar jaar geleden met spelen.

John junior: “Weet je wat ’t was? Hij had ’t allemaal meegemaakt: hoe moeilijk het is om met steeds wisselende inkomsten al die monden te voeden. En toen kwam die oorlog er nog overheen, waarin we soms echt niet te eten hadden. Hij had het ook gehad met al die roddels, in de trant van: die kan niet met die en die werken maar weer wel met die en die, en die bakt er helemaal niets van want die kan niet spelen en die en die hebben ruzie... Al dat slappe geouwehoer. Hij vond het een klerezootje, die muzikanten onder elkaar.

“Hij was ook getuige van al dat drankmisbruik. Neem Johnny Meijer, een geweldige accordeonist die te veel zoop en dan het tempo opvoerde of de beat omdraaide. ‘God, wat jaagt het weer, het jaagt allemaal!’ klaagde mijn vader dan. Toen ik zelf later met Johnny Meijer speelde, ging ik gewoon met hem mee als hij de beat omdraaide; dat kun je beter doen dan met een zuur gezicht langs elkaar heen spelen.”

John junior moest ‘een echt vak leren’. “Na de lagere school mocht ik nog even doorleren: typografie, op de Eerste Technische School in Den Haag. Want typografie, zo vonden de deskundigen, was het enige dat mij lag. Ik werkte bij een drukkerij en ging één dag in de week naar school. Maar die mensen daar, die zagen al: die hoort hier

niet! Die moet muziek maken! Een half jaar voor het eindexamen kon ik het niet meer opbrengen en ging ik van school.

“Meteen daarna ben ik het vak ingegaan. Er was ook geen alternatief. Er was helemaal geen geld om uitgebreid te gaan studeren. Vanaf mijn twaalfde, dertiende jaar had ik baantjes omdat er brood op de plank moest komen. Ik stond op de markt, bij een kaasboer die ik hielp. Ik heb nog op een fotofabriek gewerkt: lenzen maken voor camera's. Daar hebben ze mij ontslagen omdat er te veel lenzen sneuvelden onder mijn handen. Ik ben ook piccolo geweest bij Maison de Bonneterie, keurig met een uniform aan en zo'n petje op. Ik stond bij de entree, ontving de mensen en leidde ze naar de afdeling waar ze moesten zijn. Ik heb zelfs nog de koningin geholpen! Juliana, die toen net koningin was. Ik vroeg nog heel beleefd of ze met de lift wilde, maar ze zei al net zo beleefd dat ze wel even ging lopen en dus de trap nam.

“Intussen was ik steeds vaker aan het spelen, in al mijn vrije uurtjes. Ik drumde al semiprofessioneel in Den Haag voor ik helemaal het vak in ging. Op schoolfeestjes speelde ik met de pianisten Robbie Agerbeek en Hein van der Gaag. In een zaak aan de Lange Houtstraat speelde ik met een Amerikaanse pianist, Don Gais. Ik zat geregeld in dancing Tabaris aan de Wagenstraat. Ook schnabbelde ik veel met pianist Frans Elsen en Eddie de Haas, een vreselijk goede bassist die zich Edgar O'Hare noemde en een paar jaar later naar de Verenigde Staten emigreerde. Een van mijn allereerste betaalde optredens was in de Nieuwstraat in Den Haag; ik weet dat nog omdat aan de overkant

de platenzaak was van Jascha Trabsky. Voor de oorlog had Trabsky als saxofonist en klarinettist met mijn vader gewerkt. Die tent heette de Jantjes. Ik speelde de hele avond voor vijf gulden.

“Mijn vader zag het met lede ogen aan. Ik moest een vak leren! Mijn Oom Ab dacht daar anders over; die gaf mij een snaredrum en leerde mij ook wat *rudiments* aan. Ik combineerde die snaredrum met een tomtom die ik ergens had gekocht en ombouwde tot een bassdrum. Zo scharrelde ik mijn eerste drumkit bij elkaar. Als er jazz was op de radio, was ik daar niet weg te sláán. Je had radiodistributie in die tijd en eens per week, ’s avonds van zeven uur tot kwart voor acht, was er een jazzprogramma. De laatste twintig minuten waren gewijd aan moderne jazz, daarvoor was er dixieland. En ik luisterde naar Pete Felleman, natuurlijk. ‘Swing and Sweet from 52nd Street!’ Ik zat naast de radio mee te spelen met mijn brushes, op een snaredrum of op een krant.”

Zijn vader zag geleidelijk wat voor vlees hij in de kuip had en nam hem mee naar concerten van onder anderen Duke Ellington en Count Basie.